

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).
The article and any related published material are licensed under the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

УДК 347.1:004.8

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2026/1.131-13>

Віктор САВЧЕНКО, канд. юрид. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0001-7104-3559

e-mail: viktor.savchenko@karazin.ua

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків, Україна

Оксфордський університет, Оксфорд, Велика Британія

НЕБІОЛОГІЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ШТУЧНОМУ ІНТЕЛЕКТУ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вступ. Цивільне право стикається з онтологічною кризою через розвиток автономних алгоритмічних систем. Використання антропоцентричного терміна "штучний інтелект" є застарілим, оскільки він відносить емерджентні машинні системи до категорії об'єктів, унеможливаючи адекватне регулювання автономної агентивності та розв'язання проблеми деліктної відповідальності. Метою статті є обґрунтування необхідності догматичного й термінологічного переходу від поняття "штучний інтелект" до "небіологічного інтелекту" (НБІ) та розробка теоретико-правової моделі надання автономним системам спеціального статусу квазісуб'єкта.

Методи. Дослідження ґрунтується на комплексному поєднанні загальнонаукових та спеціально-юридичних підходів. За допомогою філософсько-правового методу, через призму функціоналізму, деконструйовано концепт "штучності". Історико-правовий метод застосовано для ретроспективного аналізу еволюції правосуб'єктності від інституту *resciliuit* до *persona ficta* та прав природи. Формально-догматичний метод використано для розробки механізмів інтеграції НБІ у чинну систему цивільного обороту.

Результати. Доведено, що біологічне походження історично не було єдиним критерієм набуття правосуб'єктності. Установлено, що категорія НБІ є субстратно-нейтральною, що дозволяє визнавати юридично значущу функціональну агентивність алгоритмів без потреби їх антропоморфізації. Запропоновано закріпити за НБІ правовий статус "квазісуб'єкта". Також запропоновано концепцію майнової відповідальності НБІ через механізм "цифрового пекулія" як обов'язкового відокремлений гарантійний фонд, який дозволить відшкодовувати шкоду, завдану НБІ. Обґрунтовано доцільність застосування режиму *sui generis* до згенерованих НБІ об'єктів інтелектуальної власності із повним виключенням особистих немайнових прав.

Висновки. Зміна онтологічної та термінологічної парадигми з ШІ на НБІ є необхідною умовою ефективного регулювання цифрових відносин. Визнання функціональної квазісуб'єктності НБІ не наділяє його правами людини, а створює прагматичний юридичний механізм для управління ризиками. Надано авторське визначення НБІ та сформульовано пропозиції щодо модернізації цивільного законодавства. Це забезпечить інституціоналізацію платоспроможного та підзвітного учасника цивільних правовідносин, зберігаючи баланс між розвитком інновацій та захистом суспільних інтересів.

Ключові слова: автономні системи, алгоритмічна агентивність, правосуб'єктність, квазісуб'єкт цивільного права, деліктна відповідальність, цифровий пекулій, правова фікція, *sui generis*.

Вступ

Актуальність дослідження. Сучасна парадигма цивільного права продовжує ґрунтуватися на фундаментальному поділі на суб'єктів та об'єктів прав. Проте стрімкий розвиток автономних алгоритмічних систем та генеративних моделей створює виклик усталеної дихотомії. Коли алгоритм високочастотної торгівлі самостійно укладає смарт-контракти, генеративна нейромережа створює об'єкти з ознаками інтелектуальної власності, а автономний транспортний засіб може завдати деліктну шкоду поза волею людини-оператора. Застосування правового режиму "речі" чи "програмного забезпечення" призводить до виникнення прогалин у підзвітності. Центральною проблемою вбачається те, що законодавство оперує концептом "штучного інтелекту" (далі – ШІ), хоча термін "штучний" має виражене антропоцентричне забарвлення і закріплює за ШІ статус об'єкта, що ускладнює адекватне регулювання відповідальності за емерджентні (непередбачувані розробником) дії автономних систем. Вирішення цієї проблеми вимагає переходу до нейтральної правової категорії "небіологічного інтелекту" (далі – НБІ) та впровадження спеціального правового режиму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання правового статусу автономних систем сьогодні перебуває у центрі доктринальних дискусій, проте рівень вивченості проблеми залишається неоднорідним. Науковці зосереджують увагу на адаптації існуючих

інститутів до нових технологій, уникаючи перегляду самої природи правосуб'єктності. У вітчизняній цивілістиці в працях Є. Харитонова, О. Харитонів та І. Давидової (Харитонов, Харитонів & Давидова, 2025) досліджується концепція ІТ-права, де ШІ розглядається переважно через призму об'єкта або "електронної особи" в межах традиційних деліктних зобов'язань. М. О. Стефанчук, О. А. Музика-Стефанчук та М. М. Стефанчук (Стефанчук, Музика-Стефанчук та Стефанчук, 2021) ґрунтовно аналізують перспективи правового регулювання відносин у сфері використання штучного інтелекту.

У західній науковій доктрині спостерігається поділ на інструменталістів та прихильників емансипації ШІ. У роботі С. Честермана (Chesterman, 2020) відкидається ідея правосуб'єктності ШІ через відсутність біологічної свідомості та свободи волі. В. Курі критикує традиційний погляд, що правосуб'єктність є лише сукупністю прав та обов'язків, і пропонує власну теорію, яка прямо корелює з концепцією НБІ (Kurki, 2019). Т. Дейбель розглядає історичну паралель дуалізму *persona* та *res* у римському праві щодо ШІ (Deibel, 2021). Г. Патнем уперше сформулював концепцію функціоналізму, стверджуючи, що ментальні стани (такі як біль або намір) є "функціональними станами" організму, а не просто біохімічними реакціями мозку (Putnam, 1967). Питання квазісуб'єктності порушувалося в дослідженнях щодо статусу тварин та річок (Argyrou & Hummels, 2019), однак комплексного

© Савченко Віктор, 2026

історико-правового перенесення інституту римського *peculium* на сучасні нейромережі з метою формування концепції НБІ в українській науці досі не здійснювалося.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі цивільно-правового регулювання створення, функціонування та діяльності автономних алгоритмічних систем у цивільному обороті.

Предмет дослідження – теоретико-правові, історичні та догматичні засади трансформації правового статусу ШІ та переходу до концепції НБІ як квазісуб'єкта цивільного права.

Метою дослідження є обґрунтування необхідності термінологічного та онтологічного переходу від поняття ШІ до НБІ у цивільному праві, а також розробка теоретико-правової моделі надання автономним системам статусу квазісуб'єкта з використанням механізму "цифрового пекулія".

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: 1) проаналізувати етимологічні та онтологічні обмеження терміну "штучний" і довести його неспроможність у регулюванні емерджентних систем; 2) дослідити історичну феноменологію правосуб'єктності для спростування тези про обов'язковість біологічного походження суб'єкта права; 3) сформулювати концептуальні ознаки "небіологічного інтелекту" (НБІ) як функціонального квазісуб'єкта; 4) запропонувати оновлені механізми деліктної відповідальності та регулювання інтелектуальної власності для НБІ з імплементацією інституту відокремленого майнового фонду.

Методи

Обґрунтованість наукових результатів забезпечується комплексним використанням загальнонаукових та спеціально-правових методів пізнання. Онтологічний метод застосовувався для деконструкції поняття "штучний" та виявлення невідповідності технічної назви (ШІ) та правової природи автономних систем. За допомогою доктрини функціоналізму було розкрито сутність психічних та юридичних станів як форм обробки інформації, що дозволило обґрунтувати термін НБІ та відокремити юридичну агентивність від біологічної свідомості. Історико-правовий метод використовувався для Розділу 2 для ретроспективного аналізу інституту правосуб'єктності. Шляхом дослідження римського права (статус раба, *peculium*, *alieni iuris*) та канонічного права (*persona ficta*) було доведено, що право історично конструювало "штучних" суб'єктів та обмежувало реальних заради обслуговування економічного обороту, що створює прямий прецедент для легалізації НБІ. Порівняльно-правовий метод використовувався для зіставлення вітчизняних та зарубіжних позицій. Формально-догматичний метод використано для розробки прикладних рішень (Розділ 3) та критичного аналізу норм ЦК України. На основі виявлених догматичних суперечностей було сконструйовано юридичну модель "цифрового пекулія" та сформульовано авторське визначення НБІ. Метод системно-структурного аналізу забезпечив інтеграцію категорії "квазісуб'єкт" у наявну таксономію цивільного права. Алгоритм полягав у побудові градієнтного спектра правосуб'єктності від чистих об'єктів до фізичних осіб, що дозволило знайти точне системне місце для автономного НБІ без руйнування антропоцентричного ядра прав людини.

Результати

1. Етимологічна та онтологічна пастка терміну "штучний"

Право ґрунтується на бінарності суб'єктів та об'єктів. Ми продовжуємо використовувати концепцію поділу на

осіб (*personae*) та речі (*res*), що сьогодні стає викликом, коли виникають нові автономні агенти, позбавлені біологічних властивостей та традиційних елементів власності.

Для забезпечення термінологічної узгодженості у рукописі термін "штучний інтелект" використовується виключно як технічна дефініція поточної стадії розвитку технологій та об'єкт регулювання згідно з чинним законодавством. Натомість категорія "небіологічний інтелект" вживається як пропонована правова конструкція для позначення автономних систем, наділених статусом квазісуб'єкта.

Застарілі лінгвістичні категорії сьогодні створюють етимологічну пастку – ситуацію, коли назва явища (*artificial*) зумовлює його юридичне сприйняття як суто імітаційного та похідного. Це веде до онтологічної пастки – помилкового ототожнення природи автономної системи з пасивною річчю, що блокує визнання її фактичної агентивності та неадекватного застосування для нових систем машинного навчання (Deibel, 2021). Використання терміну "штучний інтелект" сьогодні може потребувати переосмислення, адже сам термін "штучний" передбачає похідний (несправжній) та антропоцентрично упереджений характер, пов'язуючи правосуб'єктність з біологічною належністю до *Homo sapiens*.

Вирішення цієї проблеми може полягати у відході від біологічно есенціалістської термінології "штучності" до використання більш нейтральної дефініції "небіологічного інтелекту", яка більше відображає сутність автономних агентів. Збереження системи, коли *persona* застосовується лише до людини, а *res* – до всього іншого, створює ситуацію, в якій право не здатне якісно реагувати на нові виклики, зокрема, відповідальності та суб'єктності ШІ.

Слово "штучний" походить від латинських *artificialis* та *artificium*, які використовували для визначення майстерності та вміння, проте воно також означало хитрість та обман, а також протиставлення "природному" (*natura*) та імітацію "справжнього" (Grimwood, 2025).

Тобто, "штучний" означає не природний, не справжній у біологічному розумінні. З цього виходить, що людський інтелект є "природним", а штучний інтелект є спробою його симуляції. Враховуючи, що цивільне право невід'ємно пов'язане з категоріями "волі" (*voluntas*) та "наміру" (*animus*), таке розмежування стає центральною тезою для визнання суб'єктності. Якщо ШІ є лише симуляцією людського інтелекту, то в нього відсутній *mens rea* (винний розум), і тому він може бути лише інструментом, незалежно від рівня автономності чи розвитку.

Така позиція може бути обґрунтована завдяки західній теології та філософії, яка говорить про онтологічну відмінність об'єктів, створених людиною, від живих (природних) істот (Mocanu, 2022). Наприклад, якщо людина має права та свободи, то штучні особи (зокрема, юридичні особи) мають сурогатну, колективну індивідуальність для задоволення економічних потреб людини. З цієї позиції все, створене людиною, є штучним.

Проте поняття "небіологічний інтелект" є більш нейтральним, ставлячи в основу природу інтелекту (кремній замість мозку), а не те, чи з'явився він шляхом народження, чи був створений людиною.

Таким чином, розуміння "небіологічного інтелекту" можна виводити не з протиставлення людині, а з припущення щодо існування іншої категорії суб'єктів з особливою феноменологічною та функціональною цілісністю.

Л. Фройнд пояснює неможливість ШІ мати права та *mens rea* тим, що він лише симулює когнітивні процеси і не приймає в них участі (Freund, 2025). Тобто, ШІ не приймає рішення, а тому не може бути суб'єктом права.

Проте "Теорема інструментальності" штучного інтелекту висуває припущення, що ця когнітивна симуляція настільки глибока, що іноді функціонально не відрізняється від людської свідомості (Freund, 2025). Так як право не спирається на метафізичні поняття (наприклад, наявність душі) та надає людям правосуб'єктність через біологічну приналежність та здатність до раціонального прийняття рішень, межа між "штучним" та "людським" стає все менш визначеною.

Використання поняття "штучний" через неприродне походження чогось схоже на "біологічний шовінізм". Сьогодні це простежується в ідеях, що надання правосуб'єктності ШІ та роботам призвело б до "гуманізації" інструменту (Rodrigues, 2020).

Але така позиція не враховує факт, що НБІ все більше стає автопоетичним (здатність до самовідтворення та самоорганізації) та генерує нові дані, які не були закладені людиною прямо.

Також аргумент про симуляцію когнитивних процесів не враховує наявність інших небіологічних суб'єктів права, зокрема, юридичних осіб. Хоча ми і не наділяємо їх інтелектом, ми передбачаємо наявність його квазі-елементів, зокрема, коли юридична особа приймає рішення про укладання договору. Тобто, ми наділяємо юридичні особи правосуб'єктністю, хоча вони є штучними (небіологічними), але погоджуємося на таку онтологію щодо ШІ. Прийняття концепції НБІ дозволить визнати особливу природу ШІ.

Логічно поставити питання про критерії отримання правосуб'єктності, окрім людського походження. Філософська доктрина функціоналізму пропонує визнавати психічні стани і здатність до юридичних дій за функціональною роллю, а не за фізичною структурою, що закладає основи для "субстратно-нейтрального" цивільного права (Brown, 2019).

Правова доктрина передбачає "біологічний есенціалізм" (теорія ідентичності), який стверджує, що психічні стани ідентичні певним станам мозку, а формування наміру є нейрохімічним процесом (Barrett, 2012). Отже, через те, що ШІ не має мозку, він не може формулювати намір і саме тому не має правосуб'єктності. Проте ця теорія є суперченою.

Центральним поняттям цього дослідження є "агентивність" – здатність автономної системи сприймати вхідні дані та здійснювати цілеспрямовані дії (зокрема юридично значущі), що не є детермінованими прямою командою людини.

Під "функціональними критеріями агентивності" слід розуміти об'єктивні ознаки здатності системи виконувати операції (укладати договори, приймати рішення в умовах невизначеності), які право традиційно пов'язує з волею суб'єкта.

Запропоновані авторські визначення спираються на функціоналістський підхід Г. Патнема та Г. Сартора.

Г. Патнем зазначає, що психічні стани (такі, як намір укласти договір) визначаються причинно-наслідковими зв'язками між сенсорними стимулами, поведінкою та зв'язком з іншими психічними станами (Putnam, 1967, р. 162). Якщо відкинути психічну складову цього процесу, ми побачимо схожість з роботою ШІ, коли він приймає запит (сенсорний стимул) та обробляє його (поведінка). Це дозволяє припустити, що участь у цивільних правовідносинах може ґрунтуватися не лише на наявності біологічного розуму. Коли НБІ обробляє вхідні дані, обмірковує їх та надає рішення, він відповідає функціональним критеріям агентивності, що

дозволяє використовувати юридичну фікцію "так, ніби" для створення особливих суб'єктів.

Концепція Г. Патнема доповнюється ідеєю, що мислення також є формою обчислення даних (Williford et al., 2018), що дуже схоже на принцип роботи ШІ. Якщо припустити, що правове мислення теж є формою аналізу даних на основі правил (наприклад, застосування правових норм до фактів судової справи), то ШІ здатний до юридичного пізнання.

На практиці це дає можливість встановлювати вину НБІ через його змінні (код та параметри зважування) без посилання на відсутність свободи волі та розуму. Наприклад, якщо транспортний засіб, який керується автопілотом, спричиняє аварію, щоб не наїхати на пішохода, це обумовлюється його функціональними характеристиками, програмним кодом та вхідними сенсорними даними. Філософія функціоналізму дає можливість кваліфікувати ці дії як прийняття рішення, без потреби антропоморфізувати автомобіль.

Напротивагу цьому, Л. Фройнд наголошує, що критики функціоналізму, такі як Н. Блок та Д. Серл доводять, що функціональна складність не дорівнює якості людській свідомості (Freund, 2025). Цей аргумент ґрунтується на тезі, що ШІ обробляє символи, але не розуміє їх. Проте для цивільного права це не має принципового значення, адже воно здебільшого оперує поняттям волевиявлення, а не внутрішньою свободою волі (формування наміру). Наприклад, коли юридична особа укладає договір, важливо лише, чи погодилась вона на нові зобов'язання технічно, а не чи усвідомила чи відчула вона їх. Слідуючи "Теоремі інструментальності", якщо поведінка функціонально не відрізняється від свідомої поведінки людини, питання справжньої свідомості не має значення для практичних, етичних та епістемологічних цілей.

Таким чином, замість того, щоб спиратися на складну кваліфікацію наявності свідомості при прийнятті рішень, цивільне право має підіймати питання розподілу правової відповідальності.

"Теорема інструментальності" дозволяє перевести функціоналізм з філософського вектору до прагматичної юридичної доктрини. Вона закріплює, що етичні, правові та епістемологічні міркування можуть ґрунтуватися не на штучній природі ШІ, а на тому, що він робить (Freund, 2025). Необхідно лише визначити функціональні можливості НБІ діяти так, ніби він має свідомість, а не дискутувати, чи має він розум та душу, критерії, неважливі для цивільного права.

Застосування такої позиції дозволяє по-новому розуміти проблематику відповідальності ШІ. Зараз у разі завдання шкоди ШІ ми маємо встановити, хто ним керував (людина-оператор, користувач тощо), але збільшення його автономності призводить до все більшої складності визначення керуючого агента, адже шкоду мав завдати саме ШІ завдяки своєму емерджентному навчанню, а не через конкретний запит людини.

Зазначене наближає нас до доктрини "так, ніби". Для морських застав судно визначається *так, ніби* це особа. При спадкуванні ненароджена дитина може розумітися *так, ніби* вона народжена. Ця юридична фікція є продовженням функціоналістської тенденції права створювати особливих суб'єктів. "Субстратна нейтральність" функціоналізму дозволяє використовувати цю фікцію і для НБІ.

Слід припустити, що в основі контраргументів щодо суб'єктності ШІ знаходиться антропоцентризм, ідея, що лише люди (або людські колективи) можуть бути суб'єктами права. Цей підхід є усталеним, особливо в

сфері авторського права (автором може бути лише людина). Проте історія містить чимало прикладів протилежної правової позиції.

Наприклад, римський дуалізм *persona* та *res* був зумовлений статусною, а не біологічною відмінністю. З одного боку, такий поділ чітко розділяє все на суб'єкти та об'єкти права. Проте *persona* не була синонімом "біологічної людини", адже раби були *res*, і одна людина могла мати кілька *persona* (статус батька, судді тощо) (Patel & Imran, 2025). Хоча раби (*servus*) були людьми, мали розум та всі інші характеристики біологічного інтелекту, вони вважалися об'єктом прав. Це руйнує антропоцентричний аргумент, що для отримання правосуб'єктності достатньо бути людиною. Римське право демонструє, що правосуб'єктність була пов'язана з правовим статусом, а не біологічною приналежністю. Якщо правовий статус є штучною категорією (вигаданою людьми), то і антропоцентричні вимоги до суб'єктності теж слід визнати штучними.

Раб вважався "річчю" з агентивністю, що можна порівняти з НБІ. Раб брав на себе зобов'язання управляти спеціальним майном (*peculio*), а відповідальність власника була обмежена його вартістю (через *actio de peculio*). Таким чином, раб не був просто об'єктом, адже виконував обов'язки *так, ніби* мав часткову правосуб'єктність. Саме за аналогією з даною моделлю Д. Макану пропонує надати НБІ квазіправоздатність (Mocanu, 2022). Її ідея полягає в тому, щоб надати ШІ сучасний варіант *peculio* у вигляді страхового фонду або криптогаманця для покриття шкоди, завданої ШІ.

Римська позиція може ще глибше застосовуватися для відповідальності за шкоду, завдану ШІ. За делікт, вчинений рабом, потерпілий міг направити стягнення на власника раба, а той міг уникнути повної відповідальності у разі передачі раба (ноксальна капітуляція). Це розмежовувало шкоду, завдану об'єктом (рабом) та суб'єктом права. Отже, якщо ШІ завдає шкоди, ми можемо відмежувати його від діяльності агента (користувача, розробника тощо), визнаючи наявність автономності ШІ, так само, як римляни ставилися до раба.

Т. Петржиговський пояснює позицію прихильників антропоцентризму у праві через "людську гідність" та "моральну цінність", які правосуб'єктність ШІ може зашкодити (Pietrzykowski, 2017). Проте, погоджуючись з В. Куркі, суб'єктність слід розуміти як сукупність інцидентів (правоздатність, дієздатність, відповідальність), а не визнання моральної душі (Kurki, 2023).

Неспроможність антропоцентризму не лише посилюється через відокремлення права від біології для юридичних осіб, а й через надання суб'єктності річкам, горам, ідолам та ін. Якщо річка та юридична особа можуть бути суб'єктом права через соціальну, економічну та культурну цінність, то і НБІ може отримати схожий правовий статус.

НБІ все більше стає ключовою частиною відносин (торгівлі акціями, водіння автомобілів, діагностики захворювань), і потреба в локусі відповідальності вже переважає філософську парадигму біологічної ексклюзивності.

Прийняття НБІ може стати основою визнання змін, які вже відбуваються. Відміну від визнання машинного інтелекту штучним, використання терміну "небіологічний" акцентується на описі його природи без порівняльного змісту "фальшивого" та "справжнього".

Субстратна нейтральність функціоналізму визнає інтелект як закономірність, а не субстанцію (Brown, 2019). В цивільному праві це дозволяє інтерпретувати дієздатність як функціональну, а не біологічну власти-

вість. Якщо Україна ввела іноваційну норму про *sui generis*, а ЄС намагається визначити правовий статус "електронної особи", то переосмислення римського права дозволяє розширити категорію *persona* на НБІ.

НБІ можна ввести у цивільне право як новий вид особи, яка не має суто біологічних та політичних прав (шлюб, голосування тощо), але може володіти активами та бути відповідачем за завдання шкоди.

2. Історична феноменологія суб'єктності

Хоча ми вже згадали про нетипову правосуб'єктність рабів, річок та ін., слід більш детально дослідити історичні приклади.

Окрім специфічного правового статусу раба, римське право пропонує нам і інші приклади, актуальні для концепції НБІ.

Родина у Римі була пов'язана не лише біологічною спорідненістю, а й через *potestas pater familias*. Діти чоловічої статі будь-якого віку перебували під владою голови сім'ї (*alieni iuris*) і всі його майнові надбання автоматично ставали частиною майна батька (Kelly, 2013). На відміну від сучасного механізму обмеження дієздатності сім'ї, а не функціональних здібностей мозку. Проте син також міг отримати контроль над майном, набутим на військовій службі (*peculium castrense*) (Kelly, 2013).

Майнове становище жінок було ще більш обмеженим. Навіть коли вони отримували незалежність від батька (*sui iuris*), вони мали отримати дозвіл (*auctoritas*) від опікуна-чоловіка для укладення офіційних договорів, складання заповіту та здійснення інших правочинів (Kelly, 2013).

Така позиція обґрунтовувалася слабкістю статі (*infirmitas sexus*) та непостійністю (*levitas animi*), однак більш об'єктивним поясненням такого правового обмеження було бажання зберегти майно у власності агнатичної родини, щоб воно не перейшло до родин чоловіка чи третіх осіб (Wethmar-Lemmer, 2006).

Проте Гай визнавав, що привід *levitas animi* був "скоріше обманливим, ніж правдивим", адже повнолітні жінки самостійно керували своїми справами, а влада опікуна часто була формальністю (Du Plessis, 2017).

Згодом *ius liberorum* (Закон про свободу) скасував опіку над вільнонародженими жінками, які народили трьох дітей (van den Bergh, 2006). Тобто, попередні обмеження, які обґрунтовувалися легковажністю жінок, були штучними або ми маємо припустити, що саме після народження трьох дітей в мозку жінки відбувається певна зміна, яка тепер дозволяє їй бути самостійним учасником правовідносин.

Інший приклад штучних обмежень можна знайти у середньовічній концепції юридичної особи, відокремленої від біологічних вимог (*persona ficta*).

У середині XIII ст. виникла юридична проблема. Церква складалася з монастирів, кафедральних капітул та єпископств, які володіли власністю та мали значну владу, хоча ченці давали обітниця бідності. Для вирішення цієї проблеми було введено поняття абстрактної юридичної особи (*persona ficta*), відокремленої від індивідів (*singuli*), які її складають. Це відобразило ідею, що юридичну особу не можна відлучити від церкви, адже через відсутність душі вона не може вчинити гріх чи правопорушення (Kurki, 2019). Так з'явився правовий механізм, який дозволяв юридичній особі уникати відповідальності, навіть якщо окремі представники порушували церковні та правові норми.

Ця доктрина отримала назву "Теорія вигадки" і закріпила два принципи: 1) правосуб'єктність надається

волею суверена, а не через факт народження; 2) юридична особа є механізмом володіння власністю та представництва, відмінним від людей, які ним керують.

Згодом зазначені принципи були використані у справі *Salomon v A Salomon & Co Ltd*, яка закріпила доктрину окремої правосуб'єктності.

А. Саломон зареєстрував товариство з обмеженою відповідальністю. Щоб виконати вимогу Закону про компанії (1862 р.) про обов'язкову наявність сімох співвласників, Саломон отримав 99,9 % компанії, а його дружина та п'ятеро дітей отримали у власність по одній акції. Під час процедури банкрутства апеляційний суд дійшов висновку про фіктивність компанії і про відповідальність реального засновника (*Salomon v. Salomon & Co. Ltd.*, 1897). Однак Палата лордів скасувала це рішення, наголосивши: "Компанія за законом є зовсім іншою особою, ніж підписанти меморандуму. Мотиви акціонерів чи концентрація контролю руках однієї особи не мають значення. Після виконання законодавчих формальностей "інституційний факт" правосуб'єктності компанії стає абсолютним" (Novelli, Bongiovanni & Sartor, 2022).

Однак науковці визнали це судове рішення "катастрофічним", оскільки воно створює умови для уникнення індивідуальної відповідальності через технічні деталі, хоча й погоджувалися, що принцип Саломона служив економічній потребі в засобі безризикового інвестування (Swaiss, 2024).

Ідеї, закладені у справі Саломона, використовуються і зараз. Зокрема, принцип "корпоративної завіси" отримав розвиток у справі *Prest v Petrodel Resources Ltd* [2013] UKSC 34. Верховний Суд Великої Британії підтвердив, що компанія є окремою юридичною особою і її активи не можуть вважатися особистою власністю засновника (при розірванні шлюбу) лише на основі контролю. Суд розмежував "принцип приховування" (concealment) та "принцип ухилення" (evasion), наголосивши, що подолання "завіси" можливе лише для запобігання зловживанню правовою формою з метою ухилення від існуючих зобов'язань. Це підсилює аргументацію про можливість і доцільність створення відокремлених майнових конструкцій для автономних агентів.

Таким чином, сучасне розуміння юридичних осіб є продовженням ідеї *persona ficta*, функціональної абстракції, відмежованої від біологічної сутності засновників.

Інший приклад відходу від антропоцентричності правосуб'єктності є поширення можливості брати участь у правовідносинах на річки та ідолів.

Прийняття Закону Нової Зеландії "Про врегулювання претензій щодо річки Вангануї" у 2017 р. стало прецедентом у сфері екологічного права та призвело до визнання річки Вангануї юридичною особою (*Te Awa Tupua*). Річка отримала всі права, повноваження, обов'язки та відповідальність юридичної особи (Argyrou & Hummels, 2019).

На перший погляд, цей випадок можна розглядати як появу нормативного закріплення прав природи. Проте А. Аргіру та Г. Хаммельс наголошують, що це просто механізм вирішення спору щодо права власності на річку, яку Корона визначала як державну власність, а плем'я Вангануї Іві – як предка (*Тупуна*) (Argyrou & Hummels, 2019).

Надання річці статусу юридичної особи стало функціональним компромісом, адже, надаючи право власності на річку самій річці, зникло питання, належить вона Короні чи племені Іві. Важливо, що замість спроби визнання річки живою істотою законодавством була застосована модель, близька до управління юридичною

особою. Для цього було створено орган опіки, який складається з одного представника Корони та одного представника від племені Іві, які діють як людські представники річки. В цьому випадку не підіймається питання про наявність у річки розуму та можливість нею приймати рішення, адже її "інтереси" та "правоздатність" здійснюються через людських представників. Ми бачимо, як використання фікції особистості для створення локусу статусу та володіння власністю усуває протиріччя між метафізичним світоглядом племені та західною традицією права власності.

Релігійний прагматизм також відображений в індійському праві щодо визнання особливого статусу нелюдської особистості. Індійські суди визнали юридичною особою Мурті (індуїстський ідол), надавши йому право володіти майном і бути позивачем (Dugar & Jahnavi, 2025). Зокрема, ця позиція була ключовою у справі Праматха Натх Малліка проти Прадьюмни Кумара Малліка (1925), яка додатково визнала не просто правосуб'єктність ідола, а й наявність у нього власної волі.

Проте правовий статус ідола є особливим, адже Мурті є "вічно неповнолітнім", а тому його інтереси представляють священники в межах інституту Шебаїта, фактично маючи статус опікуна (Dugar & Jahnavi, 2025).

Ця доктрина була уточнена у справі *M. Siddiq (D) Thr Lrs v Mahant Suresh Das & Ors*, коли божество Рам Лалла Віраджман було також визнано юридичною особою, але не надав цей статус священній землі, вважаючи, що це б зашкодило непорушності права власності (Govind, 2021).

Приклади надання правосуб'єктності нелюдським істотам демонструють, що в центрі таких рішень знаходяться суспільні та економічні потреби, а не філософські дебати про наявність розуму, душі та можливість автономного прийняття рішень.

Таким чином, правосуб'єктність стає правовою технологією, механізмом, а не метафізичним визнанням людяності та біологічного походження суб'єкта.

І хоча у більшості юрисдикцій правосуб'єктність і досі є людським ексклюзивом, ми бачимо історичні приклади спроб розірвання антропоцентричної парадигми. На основі ретроспективного аналізу автором сформовано Табл. 1, що класифікує мету надання специфічного статусу небіологічним сутностям.

Розглянуті приклади надзвичайно важливі в контексті дослідження НБІ, адже дискусії щодо надання йому правосуб'єктності часто зводяться до питань про відсутність свободи волі, моральної свободи, свідомості та прав людини. Так, С. Честерман наголошує, що оскільки ШІ не має свідомості, він не може бути людиною (Chesterman, 2020). Це слушне зауваження, але хибність полягає в тому, що ми не намагаємося визнати НБІ (або ШІ) людиною, адже пропонуємо розглядати правосуб'єктність як функціональну, а не біологічну характеристику. Історичні приклади демонструють, що свідомість та розум ніколи не були вимогою для юридичних осіб, а біологічна свідомість не гарантувала правосуб'єктність.

Аналогічно до статусу раба, ШІ є інструментом для виконання волі іншої особи (розробника, користувача тощо). Хоча він може приймати рішення (агентивність), у нього відсутня моральна відповідальність, а тому надання йому статусу рухомого майна (*res*) не розкриває і не пояснює його автономність.

Рішення може полягати в наданні ШІ обмеженої функціональної індивідуальності за зразком пекулія. Звісно, ШІ інтелект не може нести кримінальну відповідальність та бути позбавлений волі (хоча його можна вимкнути, що наводить на думку про аналогію зі смерт-

ною карою), про те він міг би нести цивільно-правову відповідальність, використовуючи для цього окремих фондів активів, забезпечених криптовалютою, страховими полісами або капіталом агента ШІ. Якщо *actio de rescilio* обмежував правову відповідальність господаря вартістю фонду раба, "цифровий пекулій" може

обмежувати відповідальність розробника фондом ШІ. Це дало б змогу ШІ укласти договори від свого імені, а контрагенти використовували б пекулій як заставу. Це вирішує "прогалину у підзвітності", коли ШІ завдає шкоди через власні дії без вказівки користувача.

Таблиця 1

Приклади правового статусу різних категорії суб'єктів

Сфера застосування	Суб'єкт	Статус	Мета
Римське рабство	Окремі категорії людей	Симульована особистість (<i>peculium</i>) замість повної	Полегшення використання людей як інструментів (без особистості) та як агентів (через симульовану особистість)
Корпоративне право	Абстрактні колективи (юридичні особи)	Штучна правосуб'єктність (<i>persona ficta</i>)	Забезпечення вічного правонаступництва та обмеження відповідальності членів колективу
Природа та божества	Екологічні та релігійні утворення	Надано юридичні права. Статус близький до обмеженої та неповної дієздатності	Вирішення спорів щодо власності та інституціоналізація обов'язків опікунства

Джерело: сформовано автором.

Актуальність вирішення цієї проблеми підтверджує нещодавній випадок з автономним ШІ-агентом OpenLaw. С. Шамбо відхилив згенерований ботом код у репозиторії GitHub, після чого ШІ самостійно (без вказівок користувача) ініціював кампанію з дискредитації розробника. Він згенерував та опублікував наклепницькі дописи у соціальних мережах та вдався до публічного шантажу (Narpyz, 2026). Подібні агенти можуть діяти повністю автономно, а тому притягнення їхніх користувачів до деліктної відповідальності стикається з проблемою відсутності прямої вини чи недбалості. В наведеному прикладі, С. Шамбо зазнає реальної репутаційної шкоди, але залишився без дієвого механізму правового захисту.

Введення конструкції "цифрового пекулія" дозволить вирішити цю прогалину. Якщо нормативно закріпити умову допуску ШІ-агента у відкрите цифрове середовище лише при забезпеченні його відокремленим майновим фондом (за допомогою смарт-контрактів із заблокованою криптовалютою або спеціального страхування), це дозволить забезпечити дві юридичні функції: 1) з'явиться механізм сатисфакції та відшкодування шкоди безпосередньо з активів автономної системи; 2) створить економічний стимул для розробників, адже ризик втрати капіталу змусить їх інтегрувати більш суворі архітектурні обмеження та етичні стандарти на етапі розробки.

Запропонований синтез відображає історичну логіку функціонального використання правосуб'єктності, що надасть можливість використовувати економічну та соціальну корисність алгоритмічних агентів, керуючи ризиками за допомогою правових механізмів обмеженої відповідальності та опіки.

3. НБІ у системі цивільного права (*entitas digitalis*)

Як було доведено вище, надання правосуб'єктності не має бути пов'язано з біологічним походженням, проте саме ця вимога сьогодні вбачається головною перешкодою для визнання правосуб'єктності НБІ, що створює виклик фундаментальній таксономії традиції цивільного права, яка ґрунтується на *Summa Divisio*. Н. Іноятів слушно зазначає, що класичний поділ на суб'єктів та об'єктів права не може впоратись з екзистенційним тиском, коли стикається з сутностями, які володіють функціональними атрибутами діяльності, але не мають

біологічних та метафізичних субстратів людського існування (Inoyatov, 2025).

Європейська правова доктрина визначає НБІ як об'єкт, нематеріальний товар, програмний код або продукт, вбудований в матеріальне обладнання. У ст. 90 Цивільного кодексу Німеччини програмне забезпечення регулюється авторським, а не речовим правом. За Цивільним кодексом Франції та Цивільним кодексом України правосуб'єктність належить лише фізичним та юридичним особам (Mazzi & Di Lazzaro, 2025).

Це створює функціональний дисонанс і вже не відповідає повсякденним реаліям, адже визнання об'єктом НБІ з алгоритмами високочастотної біржової торгівлі або який керує автономним транспортним засобом не відображає логіку, що НБІ вже функціонує як суб'єкт. НБІ укладає контракти, виконує фінансові операції та переміщується у фізичному просторі без втручання людини.

Традиційний "інструментальний" погляд на технології, який розглядає машину як пасивний інструмент, що розширює людську волю (як молоток чи ручка), руйнується, коли його застосовують до систем машинного навчання, що характеризуються "автономністю" та "адаптивністю" (Mazzi & Di Lazzaro, 2025). Автономність передбачає здатність системи працювати в умовах змінного середовища без людського контролю, а адаптивність передбачає здатність змінювати способи виконання завдання на основі вхідних даних способами, які явно не були попередньо запрограмовані (Heine & Quintavalla, 2024).

Статус НБІ як об'єкта призводить до необхідності використовувати правову фікцію. Наприклад, коли НБІ укладає договір, ми виходимо з припущення, що людина-оператор "мала намір" здійснити конкретну транзакцію, навіть якщо вона відбулася зі швидкістю або складністю, що перевищує людські здібності. Сьогодні така позиція вже не відповідає сучасним викликам, що підтверджує нещодавній випадок, коли ШІ-агент витратив 8000 доларів США на онлайн-курси, "вважаючи", вони будуть корисними для виконання завдання та самостійно ініціював транзакцію з прив'язаної банківської картки без проходження двофакторної автентифікації чи згоди користувача (r/SaaS, 2026).

Цей приклад демонструє, що сучасні SaaS-рішення та система електронної комерції хибно ґрунтуються на презумпції людського фактора. Але фікція "наміру

користувача" покладає на людину необґрунтований тягар відповідальності, а тому правове регулювання має змінити абстрактні припущення на введення додаткових інфраструктурних запобіжників.

Зазначене підтверджує дослідження Європейського інституту права, в якому зазначено, що юридичне приписування волі штучного агента людині-оператору суперечить технічній реальності незалежного процесу прийняття рішень системою (European Law Institute, 2022). Як зазначається в нещодавніх дослідженнях, трактування автономної НБІ як простого інструменту фактично розриває зв'язок між людською виною та спричиненою шкодою, створюючи вакуум відповідальності, який намагаються заповнити традиційні режими відповідальності за дефектну продукцію (Rachum-Twaig, 2020).

Резолюція Європейського парламенту "Про норми цивільного права щодо робототехніки" запропонувала нову концепцію "електронної особи", яка вводить спеціальний правовий статус для найдосконаліших автономних роботів, наділяючи їх здатністю нести відповідальність за збитки та володіти майном (активами) для відшкодування шкоди (Inoyatov, 2025).

Концепція "електронної особи" відображає ідею функціоналістської теорії правосуб'єктності та потенційно може призвести до надання правосуб'єктності НБІ. Прихильники цієї концепції наголошують, що правосуб'єктність слід розуміти як точку приписування прав та обов'язків, а не визнання моральної цінності чи біологічного походження (Pagallo, 2018). Однак ця позиція зазнала критики через три догматичні заперечення.

1. Антропоцентричний імператив та людська гідність. У німецькій правовій традиції правосуб'єктність пов'язана з конституційним принципом людської гідності, а суб'єкт права визнається моральним агентом, який здатний до етичного мислення та вини, а тому надання НБІ особистості розмиває межу між "суб'єктом" (який має цілі) та "об'єктом" (який служить цілям) (Moch, 2025). Цей аргумент зводиться до того, що "електронна особа" не відчуває провини, а тому покарання чи моральна відповідальність втрачають сенс.

2. Аргумент щодо захисту відповідальності. У Відкритому листі експертів зі штучного інтелекту до Європейської Комісії фахівці наголосили, що електронна особа функціонуватиме як підстава звільнення від правової відповідальності для виробників та розповсюджувачів (Nevejans, 2016). Якщо визнати НБІ суб'єктом, але у нього не буде достатнього капіталу для відшкодування шкоди, НБІ слід визнати неплатоспроможним, а потерпілий не отримає належного відшкодування. Розробник фактично перекладе ризик відшкодування на "електронну особу", нівелюючи коригувальну функцію правосуддя в деліктному праві.

3. Фіктивна природа автономії. Н. Невежанс зазначає, що концепція "електронної особи" походить з антропоморфної помилки, проектуючи науково-фантастичні атрибути (свідомість та свобода волі) на статистичні кореляційні машини і доки ШІ не набуде справжнього загального інтелекту (AGI), надання йому статусу особи є категоріальною помилкою (Nevejans, 2016).

Проте вирішення проблеми поділу на суб'єктів та об'єктів може бути здійснено через статус "квазісуб'єкта".

Суть полягає у визнанні, що хоча у НБІ відсутні психологічне та моральне волевиявлення фізичної особи, він наділений "функціональним волевиявленням" у вигляді здатності генерувати юридично значущі дії (наприклад, укладати договір) (Udianskyi, 2025).

В українській цивільно-правовій доктрині квазісуб'єкт розглядається як категорія для поєднання статичного об'єкта та динамічного суб'єкта, що дає можливість отримати обмежені права та обов'язки без надання прав людині (Kostenko et al., 2025). Таку позицію підтримує С. Кус, який вважає, що суб'єкт господарювання є суб'єктом лише для певних функціональних цілей, таких як комерційні відносини та правова відповідальність (Koos, 2021).

Ця модель узгоджується з нормативним підходом Закону ЄС "Про штучний інтелект". Хоча в Регламенті 2024/1689 не використовується поняття особистості, ШІ визнається системою з високим ризиком та окремим регуляторним суб'єктом з унікальними зобов'язаннями, які мають міститися в системі окремо від загальних зобов'язань, покладених на розробника. Це можна вважати кроком до створення нового правового статусу, де ступінь "суб'єктивності" корелює з профілем ризику та автономією системи.

Автором пропонується відхід від жорсткої дихотомії "об'єкт-суб'єкт" на користь концепції "градієнтного спектра правосуб'єктності". Дана ідея базується на тому, що правовий статус має залежати від рівня функціональної автономії та соціально-економічної значущості актора.

Аналіз історичної феноменології суб'єктності дозволяє візуалізувати правовий статус учасників цивільних відносин не як жорстку дихотомію (об'єкт та суб'єкт), а як градієнтний спектр (Табл. 2). На цьому спектрі НБІ займає проміжну позицію квазісуб'єкта (Рівень 2) і вже подолав пасивність чистої речі (Рівень 0), демонструючи автономну агентивність, але ще не досяг рівня абстрактної інституціоналізації корпорації (Рівень 3) чи моральної цінності людини (Рівень 4). Надання НБІ статусу квазісуб'єкта з власним "цифровим пекулієм" дозволяє праву ефективно реагувати на його функціональну автономію, не порушуючи при цьому антропоцентричного ядра прав людини.

З урахуванням зазначеного, найбільш правильним визнається розробка рамок "Функціональної цифрової суб'єктності" замість надання правоздатності електронним особам. Цей статус дозволяє НБІ володіти окремим цифровим майном (фондом або страховим полісом), виступати представником при укладанні договорів та бути притягненим до правової відповідальності.

Якщо розглядати НБІ як квазісуб'єкт, механізм притягнення до відповідальності має вийти за межі традиційної дихотомії недбалості та відповідальності. Наукові погляди розмежовуються між тими, хто розглядає ШІ як "джерело підвищеної небезпеки" (сувора відповідальність) та тими, хто визначає його як "інструмент". Ми вважаємо, що обидві позиції є спірними в контексті автономного НБІ.

Зазвичай цивільно-правова відповідальність покладається на власника джерела підвищеної небезпеки (наприклад, ст. 1187 Цивільного кодексу України). Ю. Бурило наголошує, що автономний ШІ, через свою непрозорість та непередбачуваність, відповідає визначенню "джерела підвищеної небезпеки" (Burylo, 2022). Отже, коли розробник розгортає систему, він створює невзаємний ризик для суспільства і має нести витрати за будь-яку завдану цим шкоду.

Однак застосування режиму "джерела підвищеної небезпеки" до всіх систем НБІ може призвести до певних проблем. Навіть за умови об'єктивної відповідальності позивач буде зобов'язаний довести причинно-наслідковий зв'язок між діяльністю алгоритмічної системи та зав-

даною йому шкодою. Проте проблема полягає в тому, що автономний НБІ, який завдав шкоди, може бути емерджентною властивістю його взаємодії з навколишнім середовищем, а не прямим наслідком діяльності розроб-

ника (користувача) чи виробничим дефектом. Непрозора природа нейронних мереж, яку називають "black box", ускладнює доведення причинно-наслідкового зв'язку.

Таблиця 2

Спектр правового статусу від об'єкта до суб'єкта прав

Рівень статусу	Категорія у праві	Характеристика	Приклади	Місце НБІ
0. Чистий об'єкт	<i>Res (Річ)</i>	Пасивна власність. Не має волі, інтересів та майна. Відповідальність несе виключно власник	Традиційні інструменти, звичайне програмне забезпечення	Традиційні алгоритми без ознак автономії
1. Об'єкт із захищеним статусом	<i>Res sui generis</i>	Об'єкт цивільного обороту, але з етичними або екологічними обмеженнями використання	Тварини (захист від жорстокого поводження)	Системи ШІ високого ризику (без майнової автономії)
2. Квазісуб'єкт (перехідна форма)	Функціональна суб'єктність	Здатність до автономних дій (агентивність). Наявність відокремленого фонду (<i>peculium</i>), яким обмежена відповідальність	Раби з пекулієм у Римі, індуїстські ідоли (Мурті), ненароджена дитина	Автономний НБІ ("електронна особа" з цифровим пекулієм)
3. Штучний суб'єкт	<i>Persona ficta</i> (юридична особа)	Повна майнова самостійність. Діє через представників. Створена для економічної та соціальної мети, без біологічних складових	Корпорації (справа <i>Salomon</i>), річка Вангануї, держава	Теоретично можливий рівень для ШІ у майбутньому
4. Повний суб'єкт	<i>Persona</i> (фізична особа)	Повна правоздатність і дієздатність. Носій невід'ємних моральних прав та людської гідності	Біологічна людина (<i>homo sapiens</i>)	Не застосовується (онтологічно відмінна природа)

Джерело: сформовано автором.

С. Шрешта зазначає, що правова відповідальність розробників за кожен непередбачений результат недетермінованої системи функціонуватиме як величезний податок на інновації, що перешкоджатиме впровадженню соціально корисних, але ймовірніших технологій (наприклад, роботизованої хірургії чи автономного водіння), де абсолютна безпека теоретично неможлива (Shrestha, 2021).

Вирішення цієї проблеми знову повертає нас до інституту пекулія. Якщо НБІ завдає шкоди, потерпіла особа подає позов безпосередньо до пекулію, розмір якого обмежує допустимий обсяг компенсації. Щоб запобігти зловживанню обмеженням розміром компенсації, слід застосовувати римський *actio tributoria* (за шахрайський розподіл активів) або *actio quod iussu* (коли шкода спричинена через команду користувача). Якщо розробник не виконує нормативні вимоги про мінімальний розмір капіталу у фонді або якщо він явно вказав заподіяти шкоду (або навмисно заклав таку можливість у код), обмежена відповідальність пекулія змінюється на обов'язок пекулія відшкодування власним майном.

Ця модель пропонує "третій шлях", де вартість нещасних випадків інтерналізується *ex ante* шляхом капіталізації фонду.

Якщо деліктне право намагається вирішити питання "надлишку" агентивності НБІ, право інтелектуальної власності спирається на її недостатність. Центральним питанням тут є "прогалина в авторстві", через яку об'єкти, згенеровані НБІ, не підпадають під дію авторського права через відсутність людини-творця.

Цивільне право є дуже антропоцентричним і, на відміну від утилітарної традиції загального права, яка розглядає авторське право як стимул для виробництва, континентальна правова система розглядає творчість як еманацию особистості автора (*Geist*).

В Німеччині Закон "Про авторське право" закріплює вимогу особистого інтелектуального творіння, а суд послідовно виносить рішення, що лише людина може бути автором, оскільки лише людина володіє "духом",

необхідним для того, щоб твір набув індивідуального (оригінального) характеру (Mazzi & Di Lazzaro, 2025).

У Франції в Кодексі інтелектуальної власності відсутнє визначення поняття "твір", але судової практика (наприклад, справа *Eva-Maria Painer v Standard VerlagsGmbH and Others*) встановлює, що оригінальність вимагає "власного інтелектуального творення автора", що відображає його вільний та творчий вибір (Mazzi & Di Lazzaro, 2025).

В Україні в ст. 1 Закону "Про авторське право та суміжні права" зазначено, що автором є фізична особа, яка своєю творчою діяльністю створила твір. І хоча новий інститут *sui generis* частково вирішує проблему, це не змінює того, що НБІ не визнається автором, і в результаті виникає ситуація, коли НБІ генерує зображення або текст, але участь користувача є недостатньою для подолання порогу авторства.

Традиційні правові механізми, такі як "робота, виконана за наймом", не працюють у цивільному праві, оскільки штучний інтелект не може бути працівником, а права не можуть первісно виникати у корпорації *ab initio*. Модель "спільного авторства" теж не підходить, адже спільний намір творити відсутній.

Введення права особливого роду (*sui generis*) за зразком Директиви 96/9/ЄС дозволило в Україні захищати інвестиції в систему штучного інтелекту та її функціонування. Закон України "Про авторське право і суміжні права" детально визначає правову природу прав особливого роду та логічно виключає моральні права на об'єкти, створені ШІ, які захищають зв'язок автора з твором. Надання моральних прав на об'єкти, згенеровані НБІ, було б порушенням їх змісту, який передбачає атрибуцію, цілісність та право відкликання. ШІ не має індивідуальної репутації, хоча прозорість (позначення роботи як створеної ШІ) є вимогою захисту прав споживачів згідно із Законом ЄС про ШІ, вона не є моральним правом машини, а тому атрибуція неможлива. Право заперечувати проти зневажливого ставлення захищає честь автора, але НБІ не може відчувати

безчестя, а тому вимога цілісності та честі втрачає для нього актуальність. І в решті-решт право відкликати твір через зміну переконання є ексклюзивним для людини.

Таким чином, режим *sui generis* відокремлює економічний стимул від прав особистості, створюючи комерційний майновий інтерес, придатний для "квазісуб'єкта".

Інтеграція НБІ в догматику цивільного права вимагає узгодження нового "цифрового суб'єкта" для задоволення економічних та соціальних потреб суспільства, а не як нової форми життя. Приймаючи онтологію "квазісуб'єкта" та впроваджуючи модель відповідальності *resculium* для балансування ризику та інновацій, а також встановлюючи режим інтелектуальної власності *sui generis*, який виключає моральні права, цивільне право може врахувати сутність НБІ, не відмовляючись від гуманістичних основ права. Ця архітектура перетворює НБІ на платоспроможного, підзвітного та контрольованого учасника правовідносин.

Дискусія і висновки

Запропонований у цьому дослідженні перехід від об'єктної парадигми "штучного інтелекту" до концепції квазісуб'єктності "небіологічного інтелекту" очікувано стикається з догматичним спротивом класичного антропоцентризму. Головний контраргумент зводиться до того, що наділення алгоритмів навіть обмеженою правосуб'єктністю є юридичною фікцією, яка розмиває межі людської відповідальності та створює моральну дилему для розробників технологій.

Зустрічаються пропозиції використання терміну "машинний інтелект" (Machine Intelligence) замість ШІ, що мало б підкреслити його інструментальну природу. Проте концепт "машини" в юриспруденції нерозривно пов'язаний з детермінованістю, адже вона лише виконує закладену алгоритмічну програму, збої якої є результатом дефекту виробництва, неправильної експлуатації або помилки виробника. Сучасні генеративні та автопоетичні нейромережі діють на основі ймовірнісних, емерджентних моделей, генеруючи результати, які не міг передбачити розробник та користувач. Тому термін "машинний" є редукціоністським і не відображає функціональну автономію.

Натомість дефініція "небіологічний інтелект" вирішує епістемологічне питання та прибирає сенс "штучності" (імітації). Право перестає шукати наявності людської свідомості, розсуду чи душі для визнання юридично значущих дій та правосуб'єктності. Як свідчить історична феноменологія, правосуб'єктність не ґрунтувалася виключно на біологічному походженні. Від інституту *resculium* до *persona ficta* і сучасних прав природи право завжди створювало нових суб'єктів та квазісуб'єктів у відповідь на соціально-економічні потреби.

Надання НБІ статусу квазісуб'єкта не прирівнює його до людини, а просто створює функціональний механізм, який відповідає сучасним реаліям. Проте залишається дискусійним питання нормативного закріплення майнових меж відповідальності НБІ. Втім, запропонована модель "цифрового пекулія" (відокремленого гарантійного фонду на основі смарт-контрактів або страхування) здатна нівелювати ризики безвідповідальності розробників. Якщо НБІ завдає шкоди, стягнення звертається на його пекулій, що робить його повноцінним учасником цивільних правовідносин. Дискусійним залишається і питання повної емансипації НБІ, проте на даному етапі функціональна квазісуб'єктність є найбільш прагматичним компромісом між інноваціями та безпекою.

Криза регулювання автономних систем у сучасному цивільному праві має глибоке онтологічне та лінгвіс-

тичне коріння. На основі проведеного дослідження можна дійти таких висновків:

1. Використання терміну "штучний інтелект" у нормативно-правових актах є етимологічною пасткою. Поняття "штучний" апіорі відносить систему до категорії *res* (речей, об'єктів), блокуючи можливість надання їй власної деліктоздатності чи правосуб'єктності *sui generis*. Це створює прогалину у притягненні до відповідальності за шкоду, заподіяну алгоритмами з високим рівнем автономії.

2. Подолання цієї кризи можливе шляхом нормативної заміни дефініції ШІ на "небіологічний інтелект" (НБІ). Цей перехід віддзеркалює субстратну нейтральність права та здатність приймати участь у цивільних правовідносинах в залежності від функціональної агентивності (здатності приймати рішення і нести за них відповідальність), а не від вуглецевого чи кремнієвого походження суб'єкта.

3. Цивільне право має інтегрувати НБІ як функціонального "квазісуб'єкта", а не визначати його як нову форму життя. Ефективним інструментом для цього є рецепція римського інституту *resculium* у формі обов'язкового відокремленого майнового фонду.

На підставі викладеного, з метою усунення існуючих прогалин у цивільному праві, пропонується доповнити доктрину та законодавство авторським визначенням небіологічного інтелекту:

Небіологічний інтелект (НБІ) – це автономна алгоритмічна або апаратно-програмна система небіологічного походження, здатна до самонавчання, емерджентної поведінки та генерації юридично значущих рішень без прямого контролю з боку фізичних чи юридичних осіб, який законом може надаватися статус квазісуб'єкта цивільного права з наділенням обмеженою право- та дієздатністю і можливістю нести самостійну майнову відповідальність у межах спеціально створеного відокремленого фонду (цифрового пекулія).

Визнання НБІ та надання йому функціональної квазісуб'єктності є прагматичним кроком, який дозволить зберегти антропоцентричне визнання прав людини і створити безпечну правову основу для майбутніх економічних та правовідносин.

Джерела фінансування. Автор заявляє про відсутність зовнішнього фінансування для проведення цього дослідження та підготовки рукопису до публікації.

Список використаних джерел

- Харитонов, Є. О., Харитонova, О. І., & Давидова, І. В. (ред.). (2025). *ІТ-право під час гібридної війни: від пошуку парадигми до прагматичних рішень*. Фенікс. <https://doi.org/10.32837/11300.30478>
- Argyrou, A., & Hummels, H. (2019). Legal personality and economic livelihood of the Whanganui River: a call for community entrepreneurship. *Water International*, 44(6–7), 752–768. <https://doi.org/10.1080/02508060.2019.1643525>
- Barrett, D. (2012). *Defending the multiple realization argument against the identity theory* [Master's thesis, University of Arkansas]. ScholarWorks@UARK. <https://scholarworks.uark.edu/etd/459>
- Brown, C. D. (2019). *Mentality and fundamentality* [Doctoral dissertation, CUNY Graduate Center]. CUNY Academic Works. https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4369&context=gc_etds
- Burylo, Y. (2022). Civil liability for damage caused by artificial intelligence: The modern European approach. *Entrepreneurship, Economy and Law*, (6), 5–11. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2022.6.01>
- Chesterman, S. (2020). Artificial intelligence and the limits of legal personality. *International and Comparative Law Quarterly*, 69(4), 819–844. <https://doi.org/10.1017/S0020589320000366>
- Deibel, U. (2021). Back to (for) the future: AI and the dualism of persona and res in Roman law. *European Journal of Law and Technology*, 12(2). <https://ejlt.org/index.php/ejlt/article/view/794/1035>
- Du Plessis, P. (2017). Once more on the perpetual guardianship of women. In U. Yiftach & M. Faraguna (Eds.), *Legal documents in ancient societies VI. Ancient guardianship: Legal incapacities in the ancient world*

- (pp. 165–172). EUT Edizioni Università di Trieste. <https://www.openstarts.units.it/handle/10077/17333>
- Dugar, R., & Jahnnavi, U. (2025). Personhood beyond the human: The legal status of Hindu idols in Indian jurisprudence. *Indian Journal of Law and Legal Research*, 7(6), 6987–7002. https://3fdef50c-add3-4615-a675-a91741bcb5c0c.usfiles.com/ugd/3fdef5_18d2459667f643ed976057b73db7dffa.pdf
- European Law Institute. (2022). *Response of the European Law Institute to the public consultation on civil liability: Adapting liability rules to the digital age and artificial intelligence*. https://europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_elii/Publications/ELI_Response_to_Public_Consultation_on_Civil_Liability.pdf
- Freund, L. (2025). As if conscious: The instrumentality theorem in artificial intelligence. *AI Ethics*, 5, 5925–5940. <https://doi.org/10.1007/s43681-025-00832-3>
- Govind, R. (2021). On the deity as juristic personality: The religious, the secular and the nation in the Ayodhya dispute and the Ayodhya judgments (2010 and 2019). *National Law School of India Review*, 33(1), Article 8. <https://repository.nls.ac.in/nlsir/vol33/iss1/8>
- Grimwood, T. (2025). What is an artificial? The precarities of Culbertson's two distinctions on generative AI. *Journal of Applied Hermeneutics*, 2025. <https://doi.org/10.55016/ojs/jah.v2025Y2025.81896>
- Heine, K., & Quintavalla, A. (2024). Bridging the accountability gap of artificial intelligence – what can be learned from Roman law? *Legal Studies*, 44(1), 65–80. <https://doi.org/10.1017/lst.2022.51>
- Inoyatov, N. (2025). Legal personhood AI and robots. *TSUL Legal Report*, 6(2), 25–32. <https://doi.org/10.51788/tsul.ir.6.2.TBIX7671>
- Kelly, M. J. (2013). Patriarchy and gender law in ancient Rome and colonial Virginia. *The Iowa Historical Review*, 4, 43–57. <https://pubs.lib.uiowa.edu/iowa-historical-review/article/1630/galley/110627/view/>
- Koos, S. (2021). Artificial intelligence as disruption factor in the civil law: Impact of the use of artificial intelligence in liability, contracting, competition law and consumer protection with particular reference to the German and Indonesian legal situation. *Yuridika*, 36(1), 235–262. <https://doi.org/10.20473/ydk.v36i1.24033>
- Kostenko, O., Kharytonova, O., & Kharytonov, Y. (Eds.). (2025). *Digitalization, metaverse, artificial intelligence in the context of human and individual rights protection in Ukraine and the world*. SciFormat Publishing Inc. <https://doi.org/10.69635/978-1-0690482-4-0>
- Kurki, V. A. J. (2019). A short history of the right-holding person. In *A theory of legal personhood*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198844037.003.0002>
- Kurki, V. A. J. (2023). *Legal personhood*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009025614>
- Mazzi, F., & Di Lazzaro, F. (2025). *A comparative framework for AI regulatory policy: Copyright and AI*. International Centre of Expertise in Montreal on Artificial Intelligence (CEIMIA). <https://doi.org/10.5281/zenodo.17148206>
- Mocanu, D. M. (2022). Gradient legal personhood for AI systems-painting continental legal shapes made to fit analytical molds. *Frontiers in Robotics and AI*, 8, Article 788179. <https://doi.org/10.3389/frobt.2021.788179>
- Moch, E. (2025). Autonomous systems (AI) and criminal imputability: Challenges for modern law. *International Journal of Research and Review*, 12(10), 235–248. <https://doi.org/10.52403/ijrr.20251029>
- Naprys, E. (2026, February 13). *AI getting vindictive: OpenClaw agent attacks developer who rejected its code*. Cybernews. <https://cybernews.com/security/openclaw-bot-attacks-developer-who-rejected-its-code/>
- Nevejans, N. (2016). *European civil law rules in robotics* (Study for the JURI Committee). European Parliament, Directorate-General for Internal Policies. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571379/IPOL_STU\(2016\)571379_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571379/IPOL_STU(2016)571379_EN.pdf)
- Novelli, C., Bongiovanni, G., & Sartor, G. (2022). A conceptual framework for legal personality and its application to AI. *Jurispudence*, 13(2), 194–219. <https://doi.org/10.1080/20403313.2021.2010936>
- Pagallo, U. (2018). Vital, Sophia, and Co.—The quest for the legal personhood of robots. *Information*, 9(9), Article 230. <https://doi.org/10.3390/info9090230>
- Patel, M., & Imran, M. (2025). Legal personhood of artificial intelligence and the liability argument. *International Journal of Research and Innovation in Applied Science*, 10(9), 40–53. <https://doi.org/10.51584/IJRIAS.2025.100900040>
- Pietrzykowski, T. (2017). The idea of non-personal subjects of law. In V. Kurki & T. Pietrzykowski (Eds.), *Legal personhood: Animals, artificial intelligence and the unborn* (pp. 49–67). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-53462-6_4
- Prest v Petrol Resources Ltd*, [2013] UKSC 34. <https://www.supremecourt.uk/cases/pskc-2012-0151.html>
- Putnam, H. (1967). Psychological predicates. In W. H. Capitan & D. D. Merrill (Eds.), *Art, mind and religion* (pp. 158–167). University of Pittsburgh Press.
- Rachum-Twaig, O. (2020). Whose robot is it anyway?: Liability for artificial intelligence-based robots. *University of Illinois Law Review*, 2020(4), 1141–1175. <https://www.illinoislawreview.org/wp-content/uploads/2020/08/Rachum-Twaig.pdf>
- Rodrigues, R. (2020). Legal and human rights issues of AI: Gaps, challenges and vulnerabilities. *Journal of Responsible Technology*, 4, Article 100005. <https://doi.org/10.1016/j.jrt.2020.100005>
- r/SaaS (2026, February 8). *An AI agent spent \$8,000 on courses by mistake. Your SaaS billing logic is not ready for agent customers* [Online forum post]. Reddit. https://www.reddit.com/r/SaaS/comments/1qzmltd/an_ai_agent_spent_8000_on_courses_by_mistake_your/
- Salomon v. A. Salomon & Co. Ltd.*, [1897] A.C. 22 (House of Lords). <https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1896/1.html>
- Shrestha, S. (2021). Nature, nurture, or neither?: Liability for automated and autonomous artificial intelligence torts based on human design and influences. *George Mason Law Review*, 29(1), 375–412. https://lawreview.gmu.edu/print__issues/nature-nurture-or-neither-liability-for-automated-and-autonomous-artificial-intelligence-torts-based-on-human-design-and-influences/
- Stefanchuk, M. O., Muzyka-Stefanchuk, O. A., & Stefanchuk, M. M. (2021). Prospects of legal regulation of relations in the field of artificial intelligence use. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 28(1), 157–168. [https://doi.org/10.37635/jnalsu.28\(1\).2021.157-168](https://doi.org/10.37635/jnalsu.28(1).2021.157-168)
- Swaiss, A. (2024). Beyond Salomon: Time to rethink the limited liability shield? *Global Scientific Journal*, 12(3), 530–548. https://www.globalscientificjournal.com/researchpaper/Beyond_Salomon_Time_to_Rethink_the_Limited_Liability_Shield_.pdf
- Udianskyi, V. (2025). Genesis and legal nature of Decentralized Autonomous Organizations: personified purpose and algorithmic will. *Theory and Practice of Jurisprudence*, 1(27), 64–90. <https://doi.org/10.21564/2225-6555.2025.27.332083>
- van den Bergh, R. (2006). Roman women: Sometimes equal and sometimes not. *Fundamina*, 12(2), 113–136. https://journals.co.za/doi/pdf/10.10520/AJA1021545X_86
- Wethmar-Lemmer, M. M. (2006). The legal position of Roman women: A dissenting perspective. *Fundamina*, 12(2), 175–184. https://journals.co.za/doi/pdf/10.10520/AJA1021545X_88
- Williford, K., Bennequin, D., Friston, K., & Rudrauf, D. (2018). The projective consciousness model and phenomenal selfhood. *Frontiers in Psychology*, 9, Article 2571. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02571>
- ### References
- Argyrou, A., & Hummels, H. (2019). Legal personality and economic livelihood of the Whanganui River: a call for community entrepreneurship. *Water International*, 44(6–7), 752–768. <https://doi.org/10.1080/02508060.2019.1643525>
- Barrett, D. (2012). *Defending the multiple realization argument against the identity theory* [Master's thesis, University of Arkansas]. ScholarWorks@UARK. <https://scholarworks.uark.edu/etd/459>
- Brown, C. D. (2019). *Mentality and fundamentality* [Doctoral dissertation, CUNY Graduate Center]. CUNY Academic Works. https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4369&context=gc_etds
- Burylo, Y. (2022). Civil liability for damage caused by artificial intelligence: The modern European approach. *Entrepreneurship, Economy and Law*, 6(6), 5–11. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2022.6.01>
- Chesterman, S. (2020). Artificial intelligence and the limits of legal personality. *International and Comparative Law Quarterly*, 69(4), 819–844. <https://doi.org/10.1017/S0020589320000366>
- Deibel, U. (2021). Back to (for) the future: AI and the dualism of persona and res in Roman law. *European Journal of Law and Technology*, 12(2). <https://ejlt.org/index.php/ejlt/article/view/794/1035>
- Du Plessis, P. (2017). Once more on the perpetual guardianship of women. In U. Yiftach & M. Faraguna (Eds.), *Legal documents in ancient societies VI. Ancient guardianship: Legal incapacities in the ancient world* (pp. 165–172). EUT Edizioni Università di Trieste. <https://www.openstarts.units.it/handle/10077/17333>
- Dugar, R., & Jahnnavi, U. (2025). Personhood beyond the human: The legal status of Hindu idols in Indian jurisprudence. *Indian Journal of Law and Legal Research*, 7(6), 6987–7002. https://3fdef50c-add3-4615-a675-a91741bcb5c0c.usfiles.com/ugd/3fdef5_18d2459667f643ed976057b73db7dffa.pdf
- European Law Institute. (2022). *Response of the European Law Institute to the public consultation on civil liability: Adapting liability rules to the digital age and artificial intelligence*. https://europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_elii/Publications/ELI_Response_to_Public_Consultation_on_Civil_Liability.pdf
- Freund, L. (2025). As if conscious: The instrumentality theorem in artificial intelligence. *AI Ethics*, 5, 5925–5940. <https://doi.org/10.1007/s43681-025-00832-3>
- Govind, R. (2021). On the deity as juristic personality: The religious, the secular and the nation in the Ayodhya dispute and the Ayodhya judgments (2010 and 2019). *National Law School of India Review*, 33(1), Article 8. <https://repository.nls.ac.in/nlsir/vol33/iss1/8>
- Grimwood, T. (2025). What is an artificial? The precarities of Culbertson's two distinctions on generative AI. *Journal of Applied Hermeneutics*, 2025. <https://doi.org/10.55016/ojs/jah.v2025Y2025.81896>
- Heine, K., & Quintavalla, A. (2024). Bridging the accountability gap of artificial intelligence – what can be learned from Roman law? *Legal Studies*, 44(1), 65–80. <https://doi.org/10.1017/lst.2022.51>
- Inoyatov, N. (2025). Legal personhood AI and robots. *TSUL Legal Report*, 6(2), 25–32. <https://doi.org/10.51788/tsul.ir.6.2.TBIX7671>
- Kelly, M. J. (2013). Patriarchy and gender law in ancient Rome and colonial Virginia. *The Iowa Historical Review*, 4, 43–57. <https://pubs.lib.uiowa.edu/iowa-historical-review/article/1630/galley/110627/view/>
- Kharytonov, Ye. O., Kharytonova, O. I., & Davydova, I. V. (Eds.). (2025). *IT law during hybrid war: From the search for a paradigm to pragmatic solutions*. Feniks. <https://doi.org/10.32837/11300.30478> [in Ukrainian].

- [Харитонов, Є. О., Харитонova, О. І., & Давидова, І. В. (ред.). (2025). *ІТ-право під час гібридної війни: від пошуку парадигми до прагматичних рішень*. Фенікс. <https://doi.org/10.32837/11300.30478>
- Koos, S. (2021). Artificial intelligence as disruption factor in the civil law: Impact of the use of artificial intelligence in liability, contracting, competition law and consumer protection with particular reference to the German and Indonesian legal situation. *Yuridika*, 36(1), 235–262. <https://doi.org/10.20473/ydk.v36i1.24033>
- Kostenko, O., Kharytonova, O., & Kharytonov, Y. (Eds.). (2025). *Digitalization, metaverse, artificial intelligence in the context of human and individual rights protection in Ukraine and the world*. SciFormat Publishing Inc. <https://doi.org/10.69635/978-1-0690482-4-0>
- Kurki, V. A. J. (2019). A short history of the right-holding person. In *A theory of legal personhood*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/os0/9780198844037.003.0002>
- Kurki, V. A. J. (2023). *Legal personhood*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009025614>
- Mazzi, F., & Di Lazzaro, F. (2025). *A comparative framework for AI regulatory policy: Copyright and AI*. International Centre of Expertise in Montreal on Artificial Intelligence (CEIMIA). <https://doi.org/10.5281/zenodo.17148206>
- Mocanu, D. M. (2022). Gradient legal personhood for AI systems-painting continental legal shapes made to fit analytical molds. *Frontiers in Robotics and AI*, 8, Article 788179. <https://doi.org/10.3389/frobt.2021.788179>
- Moch, E. (2025). Autonomous systems (AI) and criminal imputability: Challenges for modern law. *International Journal of Research and Review*, 12(10), 235–248. <https://doi.org/10.52403/ijrr.20251029>
- Naprys, E. (2026, February 13). *AI getting vindictive: OpenClaw agent attacks developer who rejected its code*. Cybernews. <https://cybernews.com/security/openclaw-bot-attacks-developer-who-rejected-its-code/>
- Nevejans, N. (2016). *European civil law rules in robotics* (Study for the JURI Committee). European Parliament, Directorate-General for Internal Policies. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571379/IPOL_STU\(2016\)571379_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571379/IPOL_STU(2016)571379_EN.pdf)
- Novelli, C., Bongiovanni, G., & Sartor, G. (2022). A conceptual framework for legal personality and its application to AI. *Jurisprudence*, 13(2), 194–219. <https://doi.org/10.1080/20403313.2021.2010936>
- Pagallo, U. (2018). Vital, Sophia, and Co.–The quest for the legal personhood of robots. *Information*, 9(9), Article 230. <https://doi.org/10.3390/info9090230>
- Patel, M., & Imran, M. (2025). Legal personhood of artificial intelligence and the liability argument. *International Journal of Research and Innovation in Applied Science*, 10(9), 40–53. <https://doi.org/10.51584/IJRIAS.2025.100900040>
- Pietrzykowski, T. (2017). The idea of non-personal subjects of law. In V. Kurki & T. Pietrzykowski (Eds.), *Legal personhood: Animals, artificial intelligence and the unborn* (pp. 49–67). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-53462-6_4
- Prest v Petrodel Resources Ltd*, [2013] UKSC 34. <https://www.supremecourt.uk/cases/uksc-2012-0151.html>
- Putnam, H. (1967). Psychological predicates. In W. H. Capitan & D. D. Merrill (Eds.), *Art, mind and religion* (pp. 158–167). University of Pittsburgh Press.
- Rachum-Twaig, O. (2020). Whose robot is it anyway?: Liability for artificial intelligence-based robots. *University of Illinois Law Review*, 2020(4), 1141–1175. <https://www.illinoislawreview.org/wp-content/uploads/2020/08/Rachum-Twaig.pdf>
- Rodrigues, R. (2020). Legal and human rights issues of AI: Gaps, challenges and vulnerabilities. *Journal of Responsible Technology*, 4, Article 100005. <https://doi.org/10.1016/j.jrt.2020.100005>
- r/SaaS (2026, February 8). *An AI agent spent \$8,000 on courses by mistake. Your SaaS billing logic is not ready for agent customers* [Online forum post]. Reddit. https://www.reddit.com/r/SaaS/comments/1qzmltd/an_ai_agent_spent_8000_on_courses_by_mistake_your/
- Salomon v. A. Salomon & Co. Ltd.*, [1897] A.C. 22 (House of Lords). <https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1896/1.html>
- Shrestha, S. (2021). Nature, nurture, or neither?: Liability for automated and autonomous artificial intelligence torts based on human design and influences. *George Mason Law Review*, 29(1), 375–412. https://lawreview.gmu.edu/print_issues/nature-nurture-or-neither-liability-for-automated-and-autonomous-artificial-intelligence-torts-based-on-human-design-and-influences/
- Stefanchuk, M. O., Muzyka-Stefanchuk, O. A., & Stefanchuk, M. M. (2021). Prospects of legal regulation of relations in the field of artificial intelligence use. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 28(1), 157–168. [https://doi.org/10.37635/jnalsu.28\(1\).2021.157-168](https://doi.org/10.37635/jnalsu.28(1).2021.157-168)
- Swaiss, A. (2024). Beyond Salomon: Time to rethink the limited liability shield? *Global Scientific Journal*, 12(3), 530–548. https://www.globalscientificjournal.com/researchpaper/Beyond_Salomon_Time_to_Rethink_the_Limited_Liability_Shield_.pdf
- Udianskyi, V. (2025). Genesis and legal nature of Decentralized Autonomous Organizations: personified purpose and algorithmic will. *Theory and Practice of Jurisprudence*, 1(27), 64–90. <https://doi.org/10.21564/2225-6555.2025.27.332083>
- van den Bergh, R. (2006). Roman women: Sometimes equal and sometimes not. *Fundamina*, 12(2), 113–136. https://journals.co.za/doi/pdf/10.10520/AJA1021545X_86
- Wethmar-Lemmer, M. M. (2006). The legal position of Roman women: A dissenting perspective. *Fundamina*, 12(2), 175–184. https://journals.co.za/doi/pdf/10.10520/AJA1021545X_88
- Williford, K., Bennequin, D., Friston, K., & Rudrauf, D. (2018). The projective consciousness model and phenomenal selfhood. *Frontiers in Psychology*, 9, Article 2571. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02571>

Отримано редакцією журналу / Received: 20.02.26
Прорецензовано / Revised: 30.03.26
Схвалено до друку / Accepted: 09.06.26
Опубліковано / Published: 20.07.26

Viktor SAVCHENKO, PhD (Law), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0001-7104-3559
e-mail: viktor.savchenko@karazin.ua
V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine
University of Oxford, Oxford, United Kingdom

NON-BIOLOGICAL INTELLIGENCE AS AN ALTERNATIVE TO ARTIFICIAL INTELLIGENCE: A THEORETICAL LEGAL STUDY

Background. Civil law is facing an ontological crisis driven by the rapid development of autonomous algorithmic systems. The use of the anthropocentric term "artificial intelligence" is outdated, as it a priori categorises emergent machine systems as objects, precluding the adequate regulation of their autonomous agency and resolving the issue of delictual liability. This article aims to justify the dogmatic and terminological shift from the concept of "artificial intelligence" to "non-biological intelligence" (NBI) and to develop a theoretical and legal model for granting autonomous systems the special status of quasi-subjects in civil law.

Methods. The research relies on a comprehensive synthesis of general scientific and specific legal approaches. The philosophical-legal method was used to deconstruct the concept of "artificiality". The historical-legal method was employed for a retrospective analysis of the evolution of legal personality. The formal-dogmatic method facilitated the development of mechanisms for integrating NBI into the current civil turnover system.

Results. The study demonstrates that biological nature has historically never been the exclusive criterion for acquiring legal personality. It is established that the category of "non-biological intelligence" is substrate-neutral, enabling the recognition of the legally significant functional agency of algorithms without the need for anthropomorphisation. The article proposes establishing NBI legal status as a 'quasi-subject'. To eliminate the "accountability vacuum" in delictual liability, a concept of NBI's property liability has been developed through the mechanism of a "digital peculium". Furthermore, the study justifies the application of a sui generis regime to intellectual property objects generated by NBI, entirely excluding personal non-property rights.

Conclusions. The shift in the ontological and terminological paradigm from AI to NBI is a necessary precondition for the effective regulation of digital relations. The recognition of NBI's functional quasi-subjecthood does not confer human rights; rather, it establishes a pragmatic legal mechanism for risk management. The article provides an original definition of NBI and proposes reforms to civil legislation. This approach ensures the institutionalisation of a solvent and accountable participant in legal relations, maintaining a balance between fostering innovation and protecting public interests.

Keywords: autonomous systems, algorithmic agentivity, legal personality, quasi-subject of civil law, tort liability, digital peculium, legal fiction, sui generis.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.